

MA'NAVYIY-MA'RIFIY TADBIRLARNING TALABA-YOSHLAR KOMIL INSON BO'LISHIDA TUTGAN O'RNI

Xudayberganov Arslonbek Kalandarovich

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Stomatologiya fakulteti yoshlar bilan ishlash bo'yicha dekan o'rinbosari

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida o'tkaziladigan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning talaba-yoshlar ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishdagi ahamiyati va roli tahlil etilgan. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning talaba-yoshlarni komil inson sifatida tarbiyalashdagi o'rni, bunday tadbirlarning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati yoritilgan. Oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha taklif va tavsiyalar berilgan. Talaba-yoshlarning intellektual salohiyatini oshirish, milliy qadriyatlarni singdirish va zamonaviy dunyoqarashni shakllantirish orqali komil inson tarbiyalashning samarali usullari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, talaba-yoshlar, komil inson, ma'naviy tarbiya, oliy ta'lim, axloqiy qadriyatlar, intellektual salohiyat, milliy qadriyatlar.

Kirish. Mustaqil O'zbekiston Respublikasida ta'lim-tarbiya sohasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamlı islohotlar zamirida barkamol avlodni tarbiyalash, ularni ma'naviy jihatdan yetuk insonlar etib voyaga yetkazish g'oyasi yotadi. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talaba-yoshlar – yurtimizning kelajagi bo'lgan yosh avlodni ma'naviy jihatdan barkamol qilib tarbiyalash bugungi kunda davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "Biz yoshlarimizni har tomonlama yetuk insonlar qilib tarbiyalashimiz, buning uchun barcha kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etishimiz zarur" [1]. Bu g'oya oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni samarali tashkil etish va o'tkazish orqali talaba-yoshlarni komil inson sifatida tarbiyalashning dolzarbligini yanada oshiradi.

Asosiy Qism. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar – bu talaba-yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini shakllantirish, intellektual salohiyatini oshirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish maqsadida o'tkaziladigan turli xil tadbirlar

majmuasidir. Bunday tadbirlar zahirida ma'rifat, ma'naviyat, axloq, odob-axloq, vatanparvarlik, insonparvarlik kabi tushunchalar yotadi.

Professor A.Erkaev o'zining "Ma'naviyat va taraqqiyot" nomli asarida quyidagicha ta'kidlaydi: "Ma'naviyat – insonning ruhiy olami, ichki dunyosi, e'tiqodi, iymoni, vijdoni, dunyoqarashidir" [2]. Demak, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar talaba-yoshlarning aynan shu jihatlarini rivojlantirish, ularni yuksaltirish maqsadida o'tkaziladi.

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning turlari va ularning ahamiyati

Oliy ta'lim muassasalarida o'tkaziladigan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni shartli ravishda quyidagi turlarga ajratish mumkin:

1. Ilmiy-ma'rifiy tadbirlar: konferensiyalar, seminarlar, davra suhbatlari, debatlar, viktorinalar;
2. Madaniy-ma'rifiy tadbirlar: ko'rik-tanlovlar, festivallar, bayramlar, teatrlashtirilgan tomoshalar;
3. Ijtimoiy-ma'rifiy tadbirlar: volontorlik harakatlari, xayriya tadbirlari, ijtimoiy loyihalar;
4. Sport-sog'lomlashtirish tadbirlari: sport musobaqalari, turistik yurishlar, sog'lom turmush tarzini targ'ib qiluvchi tadbirlar.

Professor O.Musurmonova ta'kidlaganidek: "Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar talaba-yoshlarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy ko'nikmalarini ham shakllantirishga xizmat qiladi" [3]. Bu fikr ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning amaliy ahamiyatini ko'rsatib beradi.

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning komil inson tarbiyasidagi o'rni

Komil inson – bu har tomonlama yetuk, ma'naviy-axloqiy jihatdan barkamol, intellektual salohiyati yuqori, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o'zida mujassam etgan shaxsdir. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar aynan shunday insonni tarbiyalashga qaratilgan.

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar talaba-yoshlarda quyidagi sifatlarni shakllantirishga xizmat qiladi:

- Milliy o'zlikni anglash va vatanparvarlik tuyg'usi. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar orqali talaba-yoshlar o'z xalqining boy ma'naviy merosi, tarixi, madaniyati bilan yaqindan tanishadilar, ularda milliy g'urur va iftixor tuyg'usi shakllanadi.

- Axloqiy fazilatlar. Adabiy-badiiy kechalar, teatrlashtirilgan tomoshalar, ma'naviyat soatlari orqali talaba-yoshlarda insonparvarlik, mehr-shafqat, adolat, halollik kabi axloqiy fazilatlar tarbiyalanadi.

- Ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyati. Debatlar, munozaralar, viktorinalar, tanlovlar talaba-yoshlarning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, ularni mustaqil fikrlashga o'rgatadi.

- Kommunikativ ko'nikmalar. Turli ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar talaba-yoshlarning nutq madaniyatini oshiradi, ularni jamoa bo'lib ishlashga, o'z fikrini erkin ifodalashga o'rgatadi.

- Liderlik sifatlari. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etish va o'tkazish jarayonida talaba-yoshlarda liderlik sifatlari, tashkilotchilik qobiliyatlari shakllanadi.

Tadqiqotchi M.Qurbonov o'zining "Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish masalalari" nomli monografiyasida quyidagicha ta'kidlaydi: "Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar talaba-yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini shakllantirish, ularni komil inson sifatida tarbiyalashning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi" [4].

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha tavsiyalar

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni samarali tashkil etish va o'tkazish uchun quyidagi tavsiyalarga amal qilish maqsadga muvofiq:

1. Talaba-yoshlarning qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olish. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etishda talaba-yoshlarning qiziqishlari, ehtiyojlari, yosh xususiyatlari hisobga olinishi lozim.

2. Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan, innovatsion usullardan foydalanish tadbirlarning samaradorligini oshiradi.

3. Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarda milliy qadriyatlar bilan birga umuminsoniy qadriyatlarni ham targ'ib qilish, ularni uyg'unlashtirish lozim.

4. Talaba-yoshlarning faol ishtirokini ta'minlash. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etish va o'tkazishda talaba-yoshlarning o'zlarini faol jalb etish, ularning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash kerak.

5. Tadbirlarning uzluksizligi va tizimlilikini ta'minlash. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar bir martalik emas, balki tizimli va uzluksiz ravishda o'tkazilishi lozim.

Professor Z.Qodirovaning fikricha: "Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning samaradorligi ularning tashkil etilishi va o'tkazilishidagi innovatsion yondashuvlarga bog'liq" [5]. Bu fikr ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etishda innovatsion yondashuvlarning ahamiyatini ko'rsatib beradi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim muassasalarida o'tkaziladigan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar talaba-yoshlarni komil inson sifatida tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday tadbirlar talaba-yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini shakllantirish, ularning intellektual salohiyatini oshirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish orqali komil inson tarbiyasiga xizmat qiladi.

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni samarali tashkil etish va o'tkazish uchun talaba-yoshlarning qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish, talaba-yoshlarning faol ishtirokini ta'minlash, tadbirlarning uzluksizligi va tizimlilikini ta'minlash lozim.

Oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etish va o'tkazishning samarali mexanizmlarini yaratish, bu jarayonga innovatsion yondashuvlarni joriy etish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu esa o'z navbatida talaba-yoshlarni komil inson sifatida tarbiyalashga, ularning ma'naviy dunyoqarashini shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birligida barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 56 b.
2. Erkaev A. Ma'naviyat va taraqqiyot. – Toshkent: Ma'naviyat, 2018. – 182 b.
3. Musurmonova O. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 216 b.
4. Qurbonov M. Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish masalalari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2020. – 248 b.
5. Qodirova Z. Oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tashkil etish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 195 b.
6. Abdullaeva M. Talabalar ma'naviyatini shakllantirishning pedagogik asoslari. – Toshkent: Ta'lim, 2022. – 168 b.
7. Hasanov R. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar va ularning ahamiyati. // "Ta'lim va tarbiya" jurnali. – Toshkent, 2023. – №2. – B. 25-31.

8. Ochilov M. Muallim qalb me'mori. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 432 b.
9. Jumaev R. Komil inson tarbiyasining pedagogik asoslari. – Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 224 b.
10. Yusupov E. Inson kamolotining ma'naviy asoslari. – Toshkent: Universitet, 2021. – 196 b.
11. Ibraximova, H. R., & Sadullayev, S. E. (2023). AHOLI ORASIDA O'TKIR ICHAK KASALLIKLARINING TARQALISHI. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(15), 115-119.
12. Artikov I. A. et al. RELEVANCE OF VIRAL HEPATITIS EPIDEMIOLOGY. *IMRAS*, 6 (7), 316–322 [Электронный ресурс].
13. Ibrakhimova, H. R., Sadullaev, S. E., & Nurllayev, R. R. (2023). SPREAD OF MYOCARDIAL INFARCTION AMONG THE POPULATION OF THE KHOREZM REGION. *IMRAS*, 6(7), 328-332.
14. Sadullaev S. E., Sh M. D. THE COURSE OF CORONAVIRUS AGAINST THE BACKGROUND OF CHRONIC HEPATITIS Masharipova Sh. S Masharipov S//Научный импульс. – 2023. – С. 78.
15. Рахматуллаева Ш. Б. и др. Особенности течения COVID-19 у детей с коморбидной патологией //Педиатрия. Восточная Европа. – 2023. – №. 3 Часть 12. – С. 436-442.
16. Nurullayev R. R., Sadullayev S. E. DIAREYALI KASALLIKLARNING EPIDYEMIOLOGIK XUSUSIYATLARI //World of Science. – 2023. – Т. 6. – №. 9. – С. 64-67.
17. Tuychiev, L. N., et al. “A STUDY OF THE FACTORS AFFECTING THE EFFECTIVENESS OF COVID-19 REHABILITATION.” (2023).
18. Sadullayev S. E. et al. FREQUENTLY ILL CHILDREN IN KHOREZM REGION //Научный Фокус. – 2023. – Т. 1. – №. 8. – С. 457-462.
19. Yusupov , S., Sadullayev , S., & Yoqubov , Q. (2025). GEPATITLAR FONIDA KORONAVIRUS INFEKSIYASINING KECHISHI. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 3(3), 294–303. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/journal-science-innovative/article/view/76633>
20. Yusupov , S., Sadullayev , S., Yoqubov , Q., & Ibragimov , U. (2025). HOMILADOR AYOLLAR ORASIDAGI QIZILCHA: XUSUSIYATLARI, XAVFLARI VA OLDINI OLISH. *Journal of Science-Innovative Research in*

Uzbekistan, 3(3), 286–293. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/journal-science-innovative/article/view/76634>

21. Sadullayev S.E, Abdullayeva D.K, Ibragimov S.J, & Yoqubov Q.Y. (2024). ANALYSIS OF THE EPIDEMIOLOGICAL FEATURES OF DIARRHEAL DISEASES IN CHILDREN IN THE SOUTHERN ARAL REGION. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 4(2), 345–351. Retrieved from <https://mjstjournal.com/index.php/mjst/article/view/870>

22. Ibrakhimova, H. R., Matyakubova, O. U., Sadullaev, S. E., & Abdullayeva, D. K. (2023). HELMINTISES IN CHILDREN AMONG THE POPULATION IN UZBEKISTAN. IMRAS, 6 (7), 323–327.

23. Sadullaev M., Sh S. M. D. THE COURSE OF CORONAVIRUS AGAINST THE BACKGROUND OF CHRONIC HEPATITIS. – 2023.

24. Машарипова Ш. С. и др. ТЕЧЕНИЕ КОРОНАВИРУСНОЙ ИНФЕКЦИИ НА ФОНЕ ГЕПАТИТОВ //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 573-577.

25. Sadullaev, S. E., Bobajanov, A. O., Khusinbayev, I. D., Durdiev, E. S., & Ismoilova, A. R. (2025). PSYCHOLOGICAL REHABILITATION DURING THE CORONAVIRUS PANDEMIC. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 5(2), 429-433.

26. INTESTINAL IMMUNITY. (2025). Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 5(2), 485-488. <https://mjstjournal.com/index.php/mjst/article/view/2691>

27. THE STRUCTURE OF COMORBID PATHOLOGY IN CHILDREN WITH COVID-19. (2024). CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD, 1(2), 27-28. <https://universalconference.us/universalconference/index.php/crismw/article/view/641>

Research Science and
Innovation House

